

INTÉZMÉNYI TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA

2024. november 20.

**ELCSATOLVA – VISSZACSATOLVA
SZÉKELYFÖLDI VADÁSZATOK BÁNFFY DÁNIEL
NAPLÓJA TÜKRÉBEN A KÉT HÁBORÚ KÖZÖTT**

**Attached- reattached Hunting in Szeklerland between the two wars in the
light of Dániel Bánffy's diary**

Készítette:

Farkas Koppány
EQQ6OR
Vadgazda mérnök, Alapképzés
Nappali tagozat
Szent István Campus

Témavezető:

Dr. Márton Mihály, egyetemi docens, MATE Szent István
Campus , Vadgazdálkodási és Természetvédelmi Intézet,
Vadbiológiai és Vadgazdálkodási Tanszék
Dr. Németh Balázs, egyetemi oktató, MATE Szent István
Campus , Vadgazdálkodási és Természetvédelmi Intézet,
Vadbiológiai és Vadgazdálkodási Tanszék

Lehetséges OTDK szekció: Agrártudományi szekció

**Gödöllő
2024.**

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉSEK.....	3
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	5
2.1 Bánffy Dániel élete	5
2.2. Erdély vadászati viszonyai és jogi korlátozásai	6
2.3. Vadászat a két világháború között	7
3. ANYAG ÉS MÓDSZER	10
3.1 Adatgyűjtés és feldolgozás	10
3.2. Vizsgálati területek bemutatása	14
3.2.1. Kelemen- és Görgényi-havasok	14
3.2.2. Bükk vadgazdálkodási tájegység.....	15
3.2.3. Békési vadgazdálkodási tájegység	16
4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK	18
4.1. A vizsgált időszak alatt Erdélyben terítékre hozott vad mennyiség ...	18
4.1.1. Évenként átlagosan elejtett nagyvad és apróvad mennyisége	18
4.1.2. Fajonként összesen	19
4.2. Élete során elejtett összes dokumentált, terítékre hozott vad fajszáma	23
4.2.1. Fajsza összesen (1911-1943)	23
5. ÖSSZEFOGLALÁS	26
6. IRODALOMJEGYZÉK	28
7. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	30

1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉSEK

Az arisztokrata vadászatok a mai magyar vadászati kultúra bölcsőjének is nevezhetjük. Ezek megismerésével és kutatásával kerülhetünk közelebb őseink és ezáltal a saját vadász hagyományaink és szokásaink megismeréséhez. Nem csak az arisztokrácia, de a parasztság is kivette a részét ebből az életformából, viszont teljesen más viszonyok között és indíttatásból (Lakatos et al., 1980). Ezért fontos feltérképezni, hogy kik és milyen körülmények és feltételek mellett vadászhattak ebben az időszakban. Szerencsémről kifolyólag lehetőségem van tanulmányozni Losonczi báró Bánffy Dániel (édesanyám részéről dédapám) vadásznaplóját, amelynek mentén építem fel írásom.

Munkám céljaként az alábbiakat tűztem ki:

1. A Losonczi báró Bánffy Dániel által feljegyzett terítékadatok összetételének elemzése.
2. Az első pontban jelölt adatok összevetése napjaink hasonló térségekből származó terítékadataival.
 - Hipotézisem szerint a Bánffy Dániel által jegyzett terítékadatok fajszáma magasabb, mint a jelenkori vadászható fajok mennyisége.

Az arisztokrácia vadászatai mind Európai, mind Magyarországi viszonylatban hasonló céllal és indíttatásból kerültek megszervezésre. Az országok pénzügyi, kulturális és politikai vezetése a történelmet végig kísérve töretlenül kivette a részét a vadászatokból. Ez a tevékenység sok esetben kikapcsolódásként, sport tevékenységként, vagy státusszimbólumként jelent meg a nemesség életében, de volt több hasznos hozadéka is. A természet ismeretére és szeretetére való nevelés már önmagában is egy üdvös eredmény, de nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a fizikai erőnlét és egyéb készségek elsajátítása tökéletes felkészülést jelentettek a háborúkra. Egyes vadászatok kifejezetten veszélyesek és erőt próbálók voltak, az ilyen vadászatok során a lovaglást, az íjjal és más fegyverekkel való bánásmódot és egyéb háborús helyzetben hasznos készségekkel vétezhették fel magukat a nemesség főként férfi tagjai. A nők leggyakrabban nézőként vettek részt ezeken az eseményeken, vagy valamelyik biztonságosabb vadászati formát választották, például a solymászat (Milesen, 2013).

Erdély, mint a dolgozat központi helyszíne kifejezetten kedvelt vadászati helyszín volt a magyarországi nemesség számára. A Görgényi-hegyekben híresek voltak a Bornemissza

család, valamint a Béli, Kemény, Bánffy, Wassok szervezésében lezajlott nagyvad hajtások, melyeknek keretében alkalmanként 8-9 nagy vadkan is terítékre került. De kurióznak számítottak a medve- és a zergevadászatok is. Volt olyan, hogy egy délután alatt 16 medvét lőttek meg a Kemény család szervezésében (1. ábra), ezen a nevezetes vadászon Bánffy Dániel volt a fővadász (Kászoni, 2005).

1. ábra: Tizenhat medve a marosvécsi Kemény-kastély udvarán. A kép családi tulajdon.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1 Bánffy Dániel élete

A napló tartalmát nem tekintve is kalandos életutat járt be. Egy évszázados múlttal rendelkező Erdélyi arisztokrata családba született ifjabb gyermekeként 1893 szeptember 18-án Nagyenyeden. Szülei br. Bánffy Kázmér (1866–1922) és gr. Pálffy Mária (1868–1941), nagyapja br. Bánffy Dezső (1843–1911) politikus, miniszterelnök. Élete során feleségével, Zichy Mária Hubertával 7 gyermeknek adtak életet, gyermekeik Ferenc, Katalin, Júlia, Eszter, György, Dénes és Miklós. Középfokú tanulmányait a soproni evangélikus főgimnáziumban végezte, ezután Kolozsváron tanult tovább a gazdasági főiskolán. 1914-ben önkéntesen bevonult katonának és az első világháborúban a k. u. k. 2. huszárezredben harcolt. 1917-ben megsérült a harctéren, ezért a további szolgálatra alkalmatlanná vált. A harctéren tanúsított bátorságáért több kitüntetésben részesült (Murádin, 2020). “Megkapta a kisezüst vitézségi érmet, a Signum Laudis bronz fokozatát, a katonai érdemkeresztet a kardokkal, a Károly csapatkeresztet és a sebesülési érmet.” (Murádin, 2020, P. 245).

A háborús törekvések után családi birtokán kezelte a gazdaságot. A saját területén kívül a tágabb család birtokait is igazgatta a tulajdonosok megbízásából szakértelmére való tekintettel. Ezeket a területeket részvénytársaság formájában próbálták megóvni az államosítástól. “A részvénytársaságnak köszönhetően az erdő- uradalom kívül esett a román földreform hatályán és a második világháború végéig megmaradt a család birtokában.” Figyelmét nem fordította el a közügyektől sem, az erdélyi római katolikus egyházkerület gyulafehérvári egyházmegyéjének gondnokaként teljesített szolgálatot (Murádin, 2020).

1940-ben Budapestre került, mert októberben a képviselőház tagja lett Észak-Erdély képviselőjében, majd decemberben földművelési miniszternek jelölte ki Teleki Pál. Az 1944. március 19-én megtörtént német megszállás következményei miatt Bánffy Dániel lemondott miniszteri tisztségéről. Ezek után a zavaros hatalmi és politikai játszmák közepette több alkalommal fogságba került. Előbb a Gestapo, majd a Budapestet elfoglaló szovjetek fogságába, de így, vagy úgy mindenhol kiszabadult. A Gestaponál eltöltött első fogság után bekapcsolódott a kiugrási kísérlet előkészítésébe. Ezen megpróbáltatások után fuvarozásból élt, míg le nem esett a villamosról és lebénult bal oldala (Murádin, 2020).

A háborút követően a Román állam háborús bűnösnek nyilvánította és vádat emeltek ellene abszurd indokokkal. Távollétében értesítés nélkül 1952. december 3-án 8 év

közmunkára, 10 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonelkobzásra ítélték. 1951-ben a kommunizmus következtében, a családot kitelepítés sújtotta, így ezen végzés nem érintette közvetlen módon. Egy-két év leforgása alatt két otthonától is megfosztották. 1953-ban a kitelepítés feloldása után Nagymarosra költözött a család és több rokon, mivel Budapestre ekkor még nem szabadott. Losonczi báró Bánffy Dániel itt tért örök nyugalomra szerény körülmények között, otthonától távol 1955. április 7-én (Murádin, 2020).

A napló a rózsadombi villából egy jó ismerőshöz lett kimenekítve több más dokumentummal és tárggyal együtt. A kitelepítés végeztével innen került vissza a család tulajdonába.

2.2. Erdély vadászati viszonyai és jogi korlátozásai

Erdély vadászati viszonyait a magyartól elválasztva és egybe véve is nehéz elemezni. Mivel időszakonként változik, hogy Magyarországhoz tartozik-e vagy sem. Azonban a kapcsolat egyik időszak során sem tekinthető semmisnek, hisz folytonos törekvések kísérik végig Erdély történelmét a Magyarországgal való egység megalakításához. Ezek tükrében nem lehet teljesen különállóan tekinteni az itteni vadászati viszonyokat, de a következőkben csak az erdélyi viszonyok ismertetésére fogom fordítani a hangsúlyt.

A vadászati tevékenység gyakorlása hosszú évszázadokon keresztül szabad volt a közös területeken. Az első nagy változás II. Ulászló királyunk 1504. évi törvénykezésében következett be, amikor is a jobbágyi kötelezettségeit hanyagoló parasztok számára a vadászatot megtiltották. Nemsokra rá az 1514-ben bekövetkezett Dózsa féle parasztfelkelés után a parasztok fegyverviselését megtiltották. Ez a tiltás viszont nem volt teljes körű, mert csak a hasznos vadra terjedt ki és a kártékony vadak irtása nemhogy engedélyezett, hanem kötelességük is volt. A hasznos vadak beszolgáltatása akár hús, akár élő állat formájában adóként szolgált egyes időszakokban. Nem szűnt meg teljesen soha, hisz a korlátozások és azok betartatásának szigora időszakosan változott a történelmi helyzettől függően, és példának okáért a hadjáratok, vagy háborúk során nem tudta az irányító hatalom ellenőrzése alá vonni a vadászat gyakorlásának teljes spektrumát. A folytonos konfliktushelyzetek megoldásának érdekében az Erdélyi főkormánysház 1700-ban elrendelte „a vadászat minden paraszt rendtől ez hazában tilalmas legyen” (Oroszi, 2004).

A Habsburg uralom alatt a vadászat egyre inkább nemesi előjoggá vált, de teljesen

soha nem fosztották meg a parasztságot minden vadászati formától és annak gyakorlásától. 1729-ben majd később 1802-ben Magyarországon vadászati törvények jelentek meg, melyekkel próbálták tovább szabályozni a vadászatot. Ezen törvények legfőbb rendelkezései a földtulajdon és a vadászati jog egymáshoz való közelítését helyezték előtérbe, emellett fontos előrelépés, hogy néhány vadra kíméleti időt írtak elő (Oroszi, 2004).

Az 1836. évi (magyarországi) VI. tc. 8. §-a kivette a jobbágyság kezéből a halászat, vadászat, madarászat anyagi jussainak haszonélvezetét, de kimondja, hogy a jobbágyság vadkár esetén 3 nap vadászatra/ robotra kötelezhető. Az erdélyi 1847. évi V tc. 12. §-a ezzel szinkronban szintén kijelenti, hogy ezek a jogok a földesurat illetik meg. Ezekre az intézkedésekre azért volt szükség, mert jobbágyszabadítások során a vadászati jogot nem szerették volna bevonni az osztzkodásba. A jobbágyszabadítás közben és következtében az erdők és a vadállomány is egyaránt hatalmas károkat szenvedtek el. A volt földesurak legtöbb esetben az elkülönítés befejeztéig szerették volna egyedülként gyakorolni a vadászati jogot, de az ilyen törekvéseiknek nem tudtak érvényt szerezni. 1852-ben az osztrák polgári törvénykönyv lépett életbe, mely az 1849. évi vadászati pátenst is tartalmazta, de az erdélyi és a magyarországi részekben sem lehet kimutatni hatását (Oroszi, 2004).

Az osztrák-magyar kiegyezés (1867) után következhetett sor a vadászat ügyének tágabb körű rendezésére előbb az 1872. évi, majd az 1883. évi törvényben. Ebben a törvényben lett a vadászati jog a földtulajdonhoz kötve. Emellett kötelezték a földtulajdonosokat a nem hasznosított vadászati jog bérbeadására, ennek eredményeképp minden mezőgazdasági és erdőgazdasági földterület vadászterületté vált (Oroszi, 2004).

2.3. Vadászat a két világháború között

A két világháború közötti, amúgy is problémákkal küzdő, magyar államhatalom a vadászati viszonyok rendezésében és szabályozásában is nagy problémákkal küszködött. A legnagyobb gondot az orvvadászat jelentette, hisz a háború örökségeként a polgári kezekben temérdek lőfegyver maradt. A nehéz helyzetben lévő polgárok pedig nem riadtak vissza az ilyen jellegű élelem, vagy bevételszerzéstől. Ennek következtében a vadállomány soha nem látott mértékben csappant meg. Ezt a folyamatot súlyosbította az a körülmény is, hogy a trianoni békediktátum következtében Magyarország területének kétharmadával együtt az erdeinek és hegységeinek nagy részét is elveszítette. Az elcsatolt területekkel együtt több vadfaj

vadászatának lehetőségét is elvesztettük. Zergére egyáltalán nem lehetett vadászni az új viszonyok között, a medve és a farkas pedig csak ritkán került a vadászok szeme elé (Németh et al., 2021).

Ezek mellett nem szabad elfelejtezni a vadállomány csökkenésének pozitív vonzatairól sem, hisz a 20. század első negyedében az ország több részéről is érkeztek olyan jelentések, hogy a gímszarvas állomány minősége fokozatosan javul. Pozitív hozadéka volt emellett az is, hogy az egyedszámok drámai csökkenése több vadbetegség eltűnéséhez vezetett.

Az 1920-as évek közepétől pontozási rendszert hozott létre a gímszarvasagancsok bírálatára Nadler Herbert. Ez forradalmi újítás volt, mert ennek hatására elsőre váltak összehasonlíthatóvá a trófeák (Németh et al., 2021).

Ennek az időszaknak „koronázatlan királyai” voltak apróvad fajaink. A mezei nyúl és fácánhajtasok melyeket Magyarországon szerveztek világhírűvé váltak, de a vízi vad vadászatok is kiemelkedő eredményeket értek el. Napjainkban csak töredéke az apróvad állomány mérete az akkorinak, ami feltételezhetően az „apróvad aranykorára” jellemző alacsony ragadozó populációméret és a nagytáblás mezőgazdálkodás hiányára vezethető vissza (Farkas et al., 2017).

A vadászati jog a két világháború között nem változott meg nagymértékben, azonban néhány akkor hozott rendelet a vad védelmében még ma is alapvetésnek számít. 1925-ben a vadászidények időbeli határait rugalmassá tették, hogy tudjon alkalmazkodni az adott faj helyzeti igényeihez, populáció méretéhez és a mindenkori viszonyokhoz. Megtiltották a reflektor használatát, az őz söréttel való elejtését és a vaddisznó gödörből történő vadászatát. Emellett kötelezték a vadásztársaságokat a löjegyvezetésére és bevezetésre került a vadászati felügyelői és a vadászati tudósítói rendszer (Németh et al., 2021).

Ebben a korszakban alakult meg az Országos Vizsla Klub és a Magyar Veréb Egylet, mely ma is működik. Valamint Thurn-Runbach István és Storcz Mátyás ekkor tette európai színvonalúvá az utánkeresést hazánkban (Németh et al., 2021).

A technológia fejlődésének elkerülhetetlen hozadékaként megjelent a vadászatokon a kép és mozgókép készítő eszközök használata, ezzel új korszakba léphetett a vadászatok dokumentálása (Németh et al., 2021).

Mai ismereteink szerint hazánkban elsőként 1929-1930-ban készítették el az első vadászfilmeket, ezek Horthy Miklós kormányzó és Habsburg József Ágoston vadászatait mutatták be és örökítették meg az utókor számára (Németh et al., 2021).

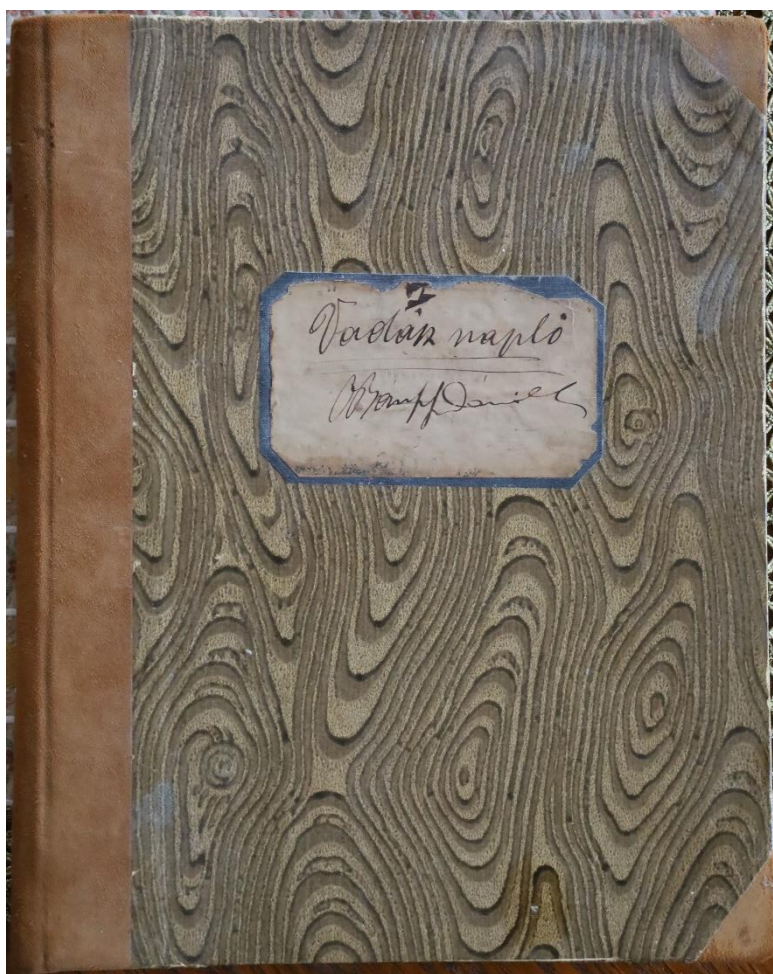
Az orvvadászat a korszak egészében nagy problémát jelentett, hisz a legszegényebb

réteg jogilag nem vadászhatott. Nem csak a háborúból maradt lőfegyvereket, hanem a csapdázás különböző illegális formáit is előszeretettel használták a vad elejtésére. Bizonyos módszereket (például: hurok) napjainkban is használnak az orvvadászok, mivel hatékonyságuk megkérdőjelezhetetlen, viszont nem szelektív és az állat elejtése egyben a megkínzásával is jár. Előfordul olyan is, hogy a hajtóvadászatok során lesből figyelve az eseményeket, lecsaptak egy-egy sebzett vadra az erre vállalkozók, őket nevezték “szanitéc”-nek. Ez egy kifejezetten veszélyes gyakorlat volt, hisz nem ritkán a csendőrök elől menekülve hagyták el a helyszínt (Németh et al., 2021).

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

3.1 Adatgyűjtés és feldolgozás

A vizsgálat során feldolgoztam Losonczi báró Bánffy Dániel kézzel írt vadászatairól vezetett naplóját (2., 3., és 4. ábra). A napló Bánffy Miklós (anyai bácsikám) tulajdonában van, tőle kaptam engedélyt ennek digitális megőrkítésére, feldolgozására. A napló nagyrészt számadatokat és rövid tényszerű leírásokat tartalmaz. Ezt az anyagot vittem át digitális formába az Microsoft Excel táblázatkezelő program segítségével.

2. ábra: Bánffy Dániel vadász naplója. Saját kép.

A napló az alábbi főbb adatokat tartalmazza:

- Teríték adatok évenkénti bontásban lévő táblázatokban vannak ábrázolva. A táblázatok továbbá hónap, nap, vadászterület és faj bontásban vezetve, az

oldalak szélén apróbb emlékezőkés tényyszerű leírásokkal tűzdelve. Egyes éveknél éves összesítés is szerepel (3.ábra).

1936. év

Napok	1936			vadászati terület		Faj	Szám	Hely	Működés
	1	2	3	Terület	Terület				
1	1936	7	2	Fugad	600 m, 100 m, 100 m	1	22		
2	"	8		100 m, 100 m	100 m	1	2		
3	"	9		100 m, 100 m, 100 m	100 m	1	9		
4	VII	17		Gyomai terület	100 m, 100 m	1			
5		13		7 km	7 km, 100 m, 100 m	1			
6		14		7 km	7 km, 100 m, 100 m	1			
7	VIII	31		Fugad	100 m, 100 m	1			
8	VIII	21		Fugad	100 m, 100 m	1			
9				Gyomai terület	100 m, 100 m	1			
10	IX	27		Gyomai terület	100 m, 100 m	1			
11				7 km	7 km, 100 m, 100 m	1			

(The table contains handwritten notes in Hungarian, including dates and locations like 'Fugad', 'Gyomai terület', and '7 km'. It also includes a small sketch of a landscape with a river and trees.)

3. ábra: Bánffy Dániel vadász naplójának 1936-os vadászati feljegyzései. Saját kép.

- „Általam elejtett összes vadak statisztikája” Itt évenként és fajonként és ivaronként van csoportosítva az általa elejtett összes vad.
- Mérgezés: Itt szintén évi, napi, területi és fajonkénti bontásban vannak feltüntetve a mérgezés útján elpusztult állatok számadatai.
- Fugad (Bánffy Dániel kastélya) környéki vadászterületeken elejtett összes vad statisztikája évi, napi, területi és fajonkénti bontásban.
- Társas vadászatok leírása: puskások, elejtés, hajtások száma és helye, néhol a hajtások rajzolt ábrázolása (4. ábra).

egy főre vetített elejtései nagyvad és apróvad tekintetében milyen számadatot hoznak. Ezt a tájegység összesített éves adatainak a hivatásos vadászok és a vadásztársasági tagok számának összegével való elosztása után kaptam meg eredményként.

A vizsgált időszak időintervallumán belül kiszámoltam fajonként a 30 év során elejtett egyedek összegét és ezt grafikon formájában ábrázoltam.

Bánffy Dániel vadászati szokásai és az erre a tevékenységre szánt ideje változó tendenciát mutat, ezért kiszámoltam a fajonként egy évre vetített átlag mennyiséget a meglévő adattábláim segítségével.

A feljegyzések alapján összesítettem Losonczi báró Bánffy Dániel életében elejtett vad fajainak számát és egy közös diagramra helyeztem a ma Magyarországon vadászható vadfajok számával.

A feljegyzések utolsó néhány éve a Magyarországon rendezett társas apróvad vadászatokat tartalmazza főként. A terítékadatok kigyűjtése és összesítése után összevettem azokat az akkori terület napjainkban magába foglaló Békési Vadgazdálkodási tájegység hasznosítási adataival. Mezőhegyes a 103-as Békési vadgazdálkodási tájegység területén helyezkedik el, mely 216.374 ha-os nagyrészt mezőgazdasági művelés alatt álló terület. A naplóból kinyert anyagok mindössze Mezőhegyes és környéki vadászatokról nyújtanak beszámolót és nem egy ilyen óriási területről (Csányi et al., 2024).

3.2. Vizsgálati területek bemutatása

3.2.1. Kelemen- és Görgényi-havasok

5. ábra: Bánffy Dániel a Kétágon (Nagy-Ciba) 1934. A kép családi tulajdon.

A Kelemen-havasok nagyobb csúcsai a 2000 métert is meghaladják (6. ábra). Beláthatatlan erdőségeiben több tíz kilométert sétálhatunk anélkül, hogy emberi településbe ütközzünk. Főgerince egy kihunyt vulkánon fekszik. A táj és a növényvilág változatos ez értékes élőhelyet biztosít a gazdag állatvilágának. A nyilvántartások szerint a hiúz, medve és farkas állomány az optimális vadsűrűséget is meghaladja. Nem csoda hogy Was Albert és más vadászírók többször említést tesznek róla (Pintér, 1999).

A Görgényi-havasokat északról a Kelemen-havasok határolják. A hegyláb 500 méter tengerszint feletti magasságról indul és legmagasabb csúcsa Mező-havas 1777 méteres tengerszint feletti magassággal. A vegetáció tekintetében hegységet alacsonyabb területein a gyertyános-bükkös, a hegyoldalakon és a hegytetőkön pedig a montán bükkös és lucos zónába tartozó területek fedik le (Pál-Fám, 2018).

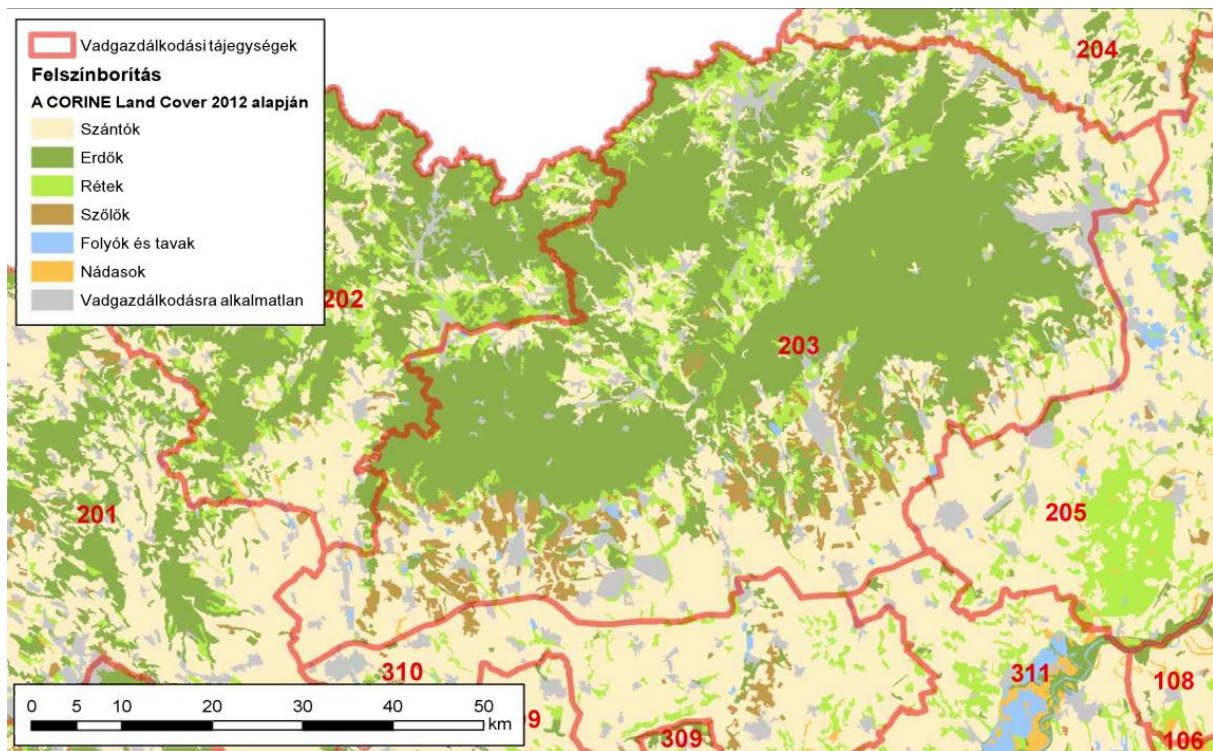
Bánffy Dániel naplójában feljegyzett elejtéseinek számottevő hányadát a Kelemen- és Görgényi-havasok területein lőtte meg. A rajzolt térképen középen elhelyezkedő fekete vonallal jelzett út/folyó szolgál határvonalként a két hegység között (6. ábra).

6. ábra: Rajzolt térkép Bánffy Dániel magánbirtokának, a családi részvénytársaság és a szomszédos területek területi eloszlásáról. Bánffy Dániel hagyatékából a család tulajdona.

3.2.2. Bükki vadgazdálkodási tájegység

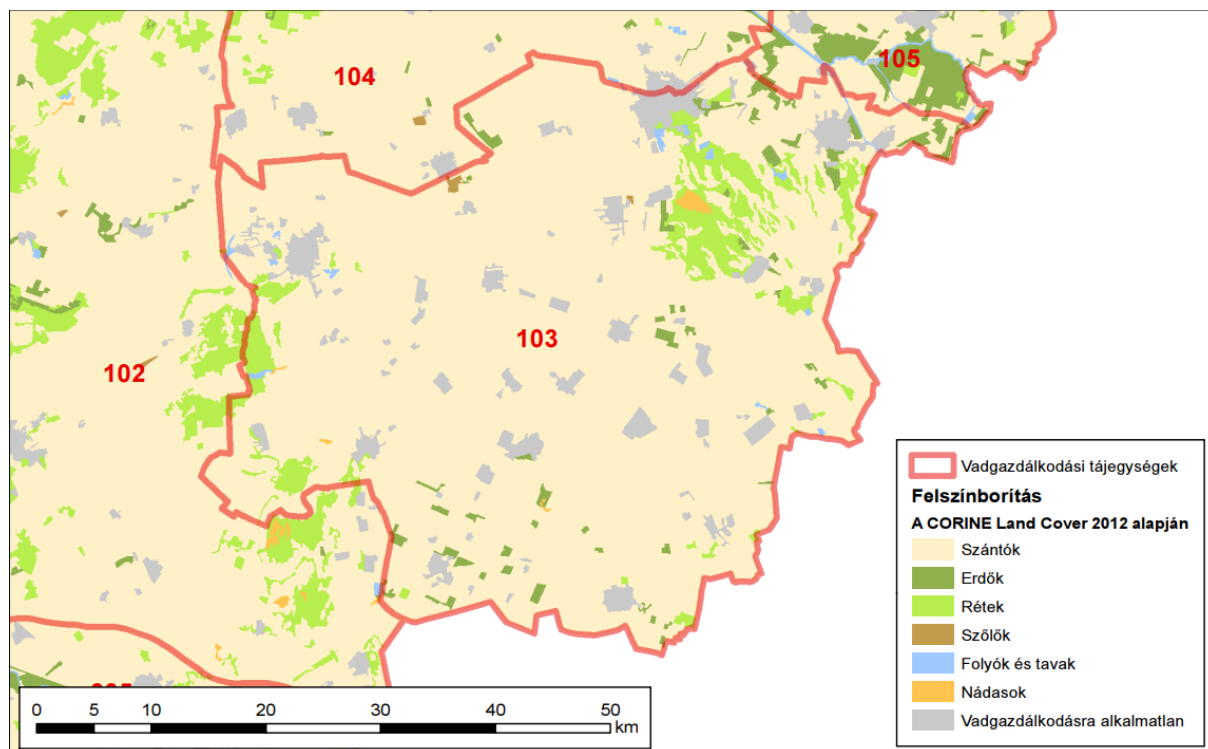
A 203-as Bükki vadgazdálkodási tájegység jellegét főként az észak-középhegységi ökológiai adottságok jellemzik (7. ábra). Területének legnagyobb részét mintegy 48 %-át erdő borítja, emellett nagy szántók, gyepterületek és néhol szőlők teszik ki a terület további hányadát. Hegy- és dombvidéki területeken elterülő, nagyrészt nagyvadas és helyenként vegyesvadas területek alkotják a tájegységet, ennek köszönhetően mintegy 93%-a vadgazdálkodásra alkalmas (Csányi et al., 2024).

7. ábra: A Békési vadgazdálkodási tájegység felszínborítása (Csányi et al. 2024)

3.2.3. Békési vadgazdálkodási tájegység

A 103-as Békési vadgazdálkodási tájegység egy jellegzetes alföldi, mezőgazdasági területeken fekvő és ezáltal egy kifejezetten apróvadas és őzes tájegységnek tekinthető (8. ábra). A tájegység egésze Békés megyében terül el és területének csaknem egésze, 94%-a vadgazdálkodásra alkalmas. Az erdőborítottság alacsony 2%, ellenben a szántók és a gyepterületek aránya a 91%-ot is eléri (Csányi et al., 2024).

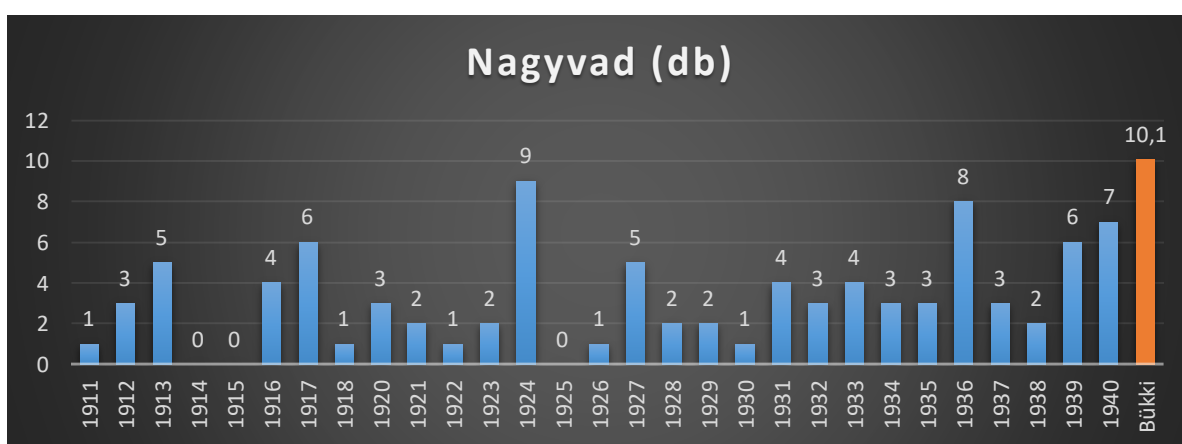
8. ábra: A Békési vadgazdálkodási tájegység felszínborítása (Csányi et al. 2024)

4. EREDMÁNYEK ÉS ÉRTÉKELEÉSÜK

4.1. A vizsgált időszak alatt Erdélyben terítékre hozott vadmennyiség

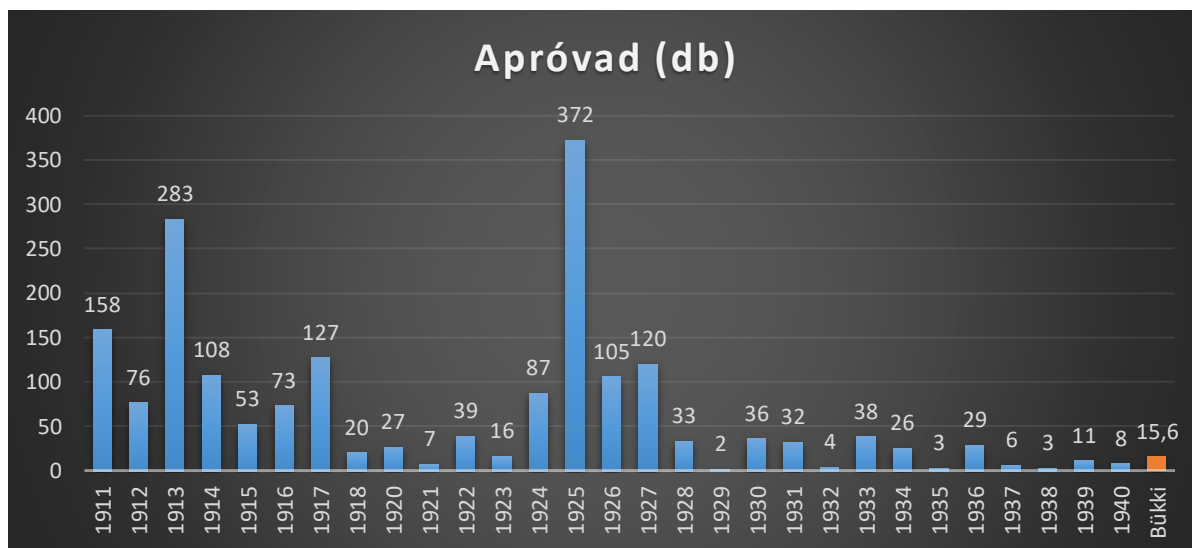
4.1.1. Évenként átlagosan elejtett nagyvad és apróvad mennyisége

Bánffy Dániel évenkénti nagyvad elejtése a Bükki vadgazdálkodási tájegység 1 főre lebontott 2023. évi teríték adataihoz viszonyítva hullámzó tendenciát mutat (9. ábra). Ennek oka, hogy nem mindig tudott azonos időt a vadászatra fordítani a világi teendői mellett. 1914-ben önkéntesen bevonult katonának így a vadászatra nem sok ideje maradt (Murádin, 2020).

9. ábra: 1911-1940-ig Bánffy Dániel nagyvad elejtése éves bontásban, a bükki vadgazdálkodási tájegység 2023-as teríték adatainak 1 főre lebontott nagyvad teríték arányához viszonyítva (Csányi et al., 2024).

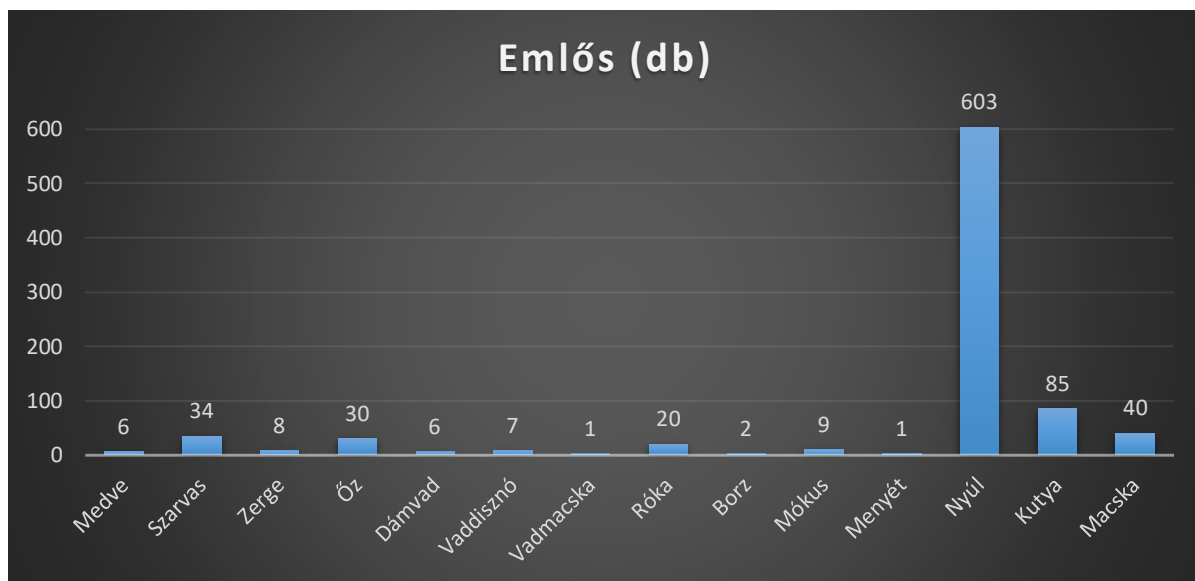
Bánffy Dániel évenkénti apróvadelejtéseit vizsgálva elmondható, hogy az adatok a Bükki vadgazdálkodási tájegység 1 főre lebontott 2023-as évi teríték adataihoz képest szintén hullámzó tendenciát mutatnak. Ez részben egyéb elfoglaltságából adódik, azonban megfigyelhető, hogy egyes években a viszonyított Bükki vadgazdálkodási tájegység lebontott adatainak sokszorosát hozta terítékre (10. ábra).

10. ábra: 1911-1940-ig Bánffy Dániel apróvad elejtése éves bontásban, a Bükki vadgazdálkodási tájegység 2023-as teríték adatainak 1 főre lebontott apróvad arányához viszonyítva. (Csányi et al., 2024).

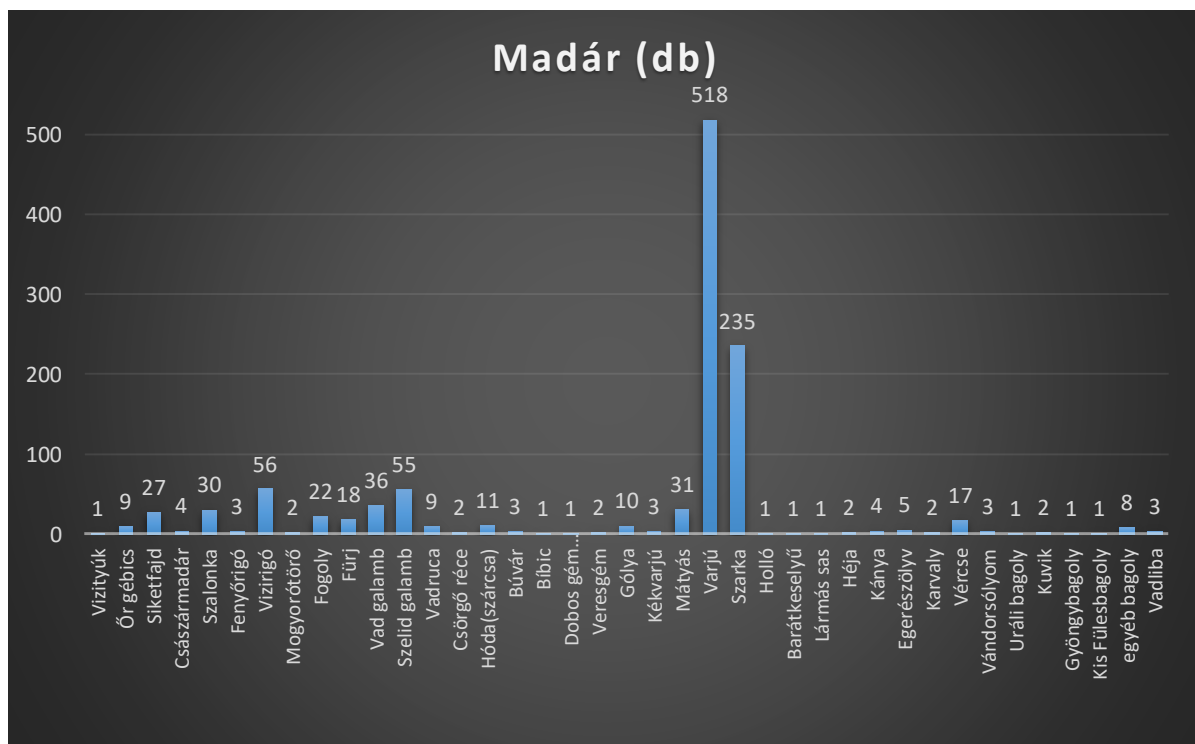
4.1.2. Fajonként összesen

A vizsgált időszakban (1911-1940) emlősből 14 faj 857 egyed, madárból pedig 39 faj és 1141 egyed került Bánffy Dániel által elejtésre, mely összesen tehát 1998 vadat jelent. A naplóban rögzített adatokból kiderül, hogy élete során összesen 3434 vad ejtéséről készített feljegyzést. A vizsgált időszakban elejtett egyedek nagy százaléka olyan fajokhoz tartozik, amelyek napjainkban természetvédelmi oltalom alatt állnak. A tizennégy emlősfaj közül a mai Magyar vadászati viszonyok között a medve, a zerge, a vadmacska, a mókus és a menyét nem vadászható (11. ábra). Ez is mutatja mennyire más viszonyok között folytatták a vaddal való gazdálkodást elődeink. Természetesen ezek a különbségek árnyaltabbak abból a szempontból, hogy Erdély teljesen más területi és vadállománybeli adottságokkal bír, mint amelyet a mai Magyarország területén tapasztalhatunk, de ettől függetlenül is észrevehető a különbség.

11. ábra: 1911 és 1940 között Bánffy Dániel által terítékre hozott emlősök összesített számadatai.

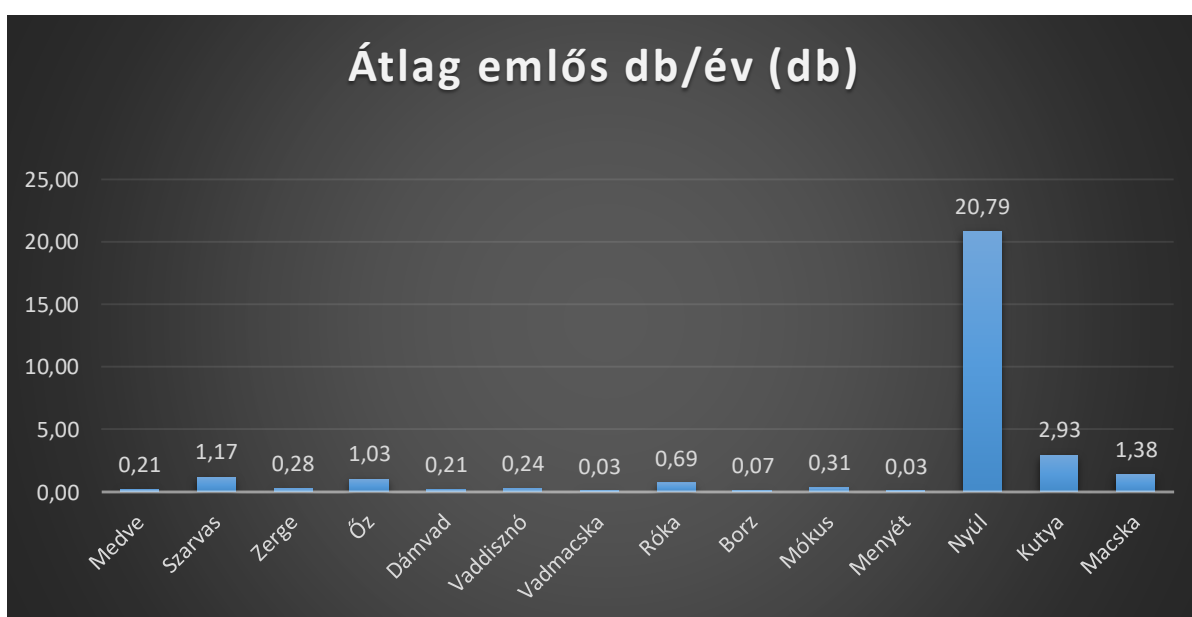
A 39 madárfaj, közül a mai Magyar vadászati viszonyok között néhány faj kivételével a többség nem vadászható (12. ábra). Itt fokozottan látszik a korlátozások és védetté nyilvánítások hatása. Jelenleg hazánkban 16 vadászható madárfaj él és ezek közül is némely elejtésére szigorú szabályozás érvényes (79/2004. FVM rendelet).

12. ábra: 1911 és 1940 között Bánffy Dániel által terítékre hozott madarak összesített számadatai.

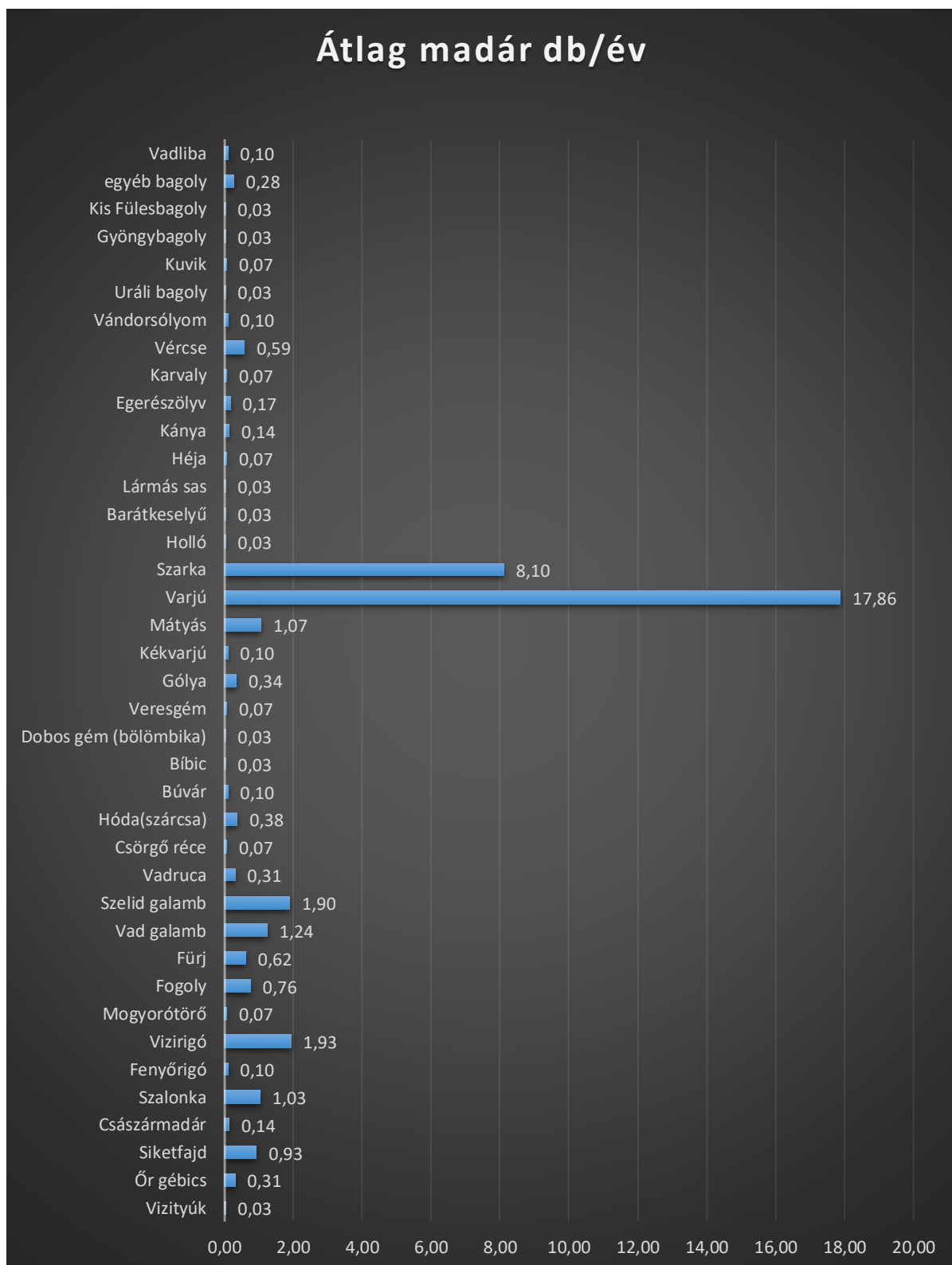
4.1.3. Fajonként az egy évre vonatkoztatott átlag mennyiség

Az elejtett emlős vadfajok egy évre lebontott átlagos terítékadatait vizsgálva látható, hogy a mezei nyúl átlagos éves elejtésének adatai kimagasló értékeket mutatnak a többihez képest (13. ábra). Ezt az arányt naplóban fellelhető feljegyzések szerint, a társas apróvad vadászatok növelik meg ilyen mértékben. A második és harmadik helyén a kutya és a macska áll, amelyből feltételezhetjük, hogy ezek a fajok már akkoriban is jelentős mennyiségben fordultak elő a vadászterületeken. Továbbá az adatok tükrözhetik a korabeli vadászok e fajok gyérítésére kifejtett igyekezetét is.

13. ábra: 1911 és 1940 között Bánffy Dániel által terítékre hozott emlősök egy évre vonatkoztatott átlagos számadatai.

Az elejtett madarak egy évre lebontott átlagos terítékadatait elemezve kitűnik, hogy az egyértelműen (fajszerint) azonosítható, ma is vadászható vad, a szarka, egy évre lebontott átlaga a második helyen áll (14. ábra). A leggyakrabban jegyzett kategória a „Varjú”, melyet a szarkával együtt értékelve elmondható, hogy a varjúfélék vadászata és talán nem túlzás azt mondani, hogy gyérítése, akkoriban is jelentős tevékenység volt.

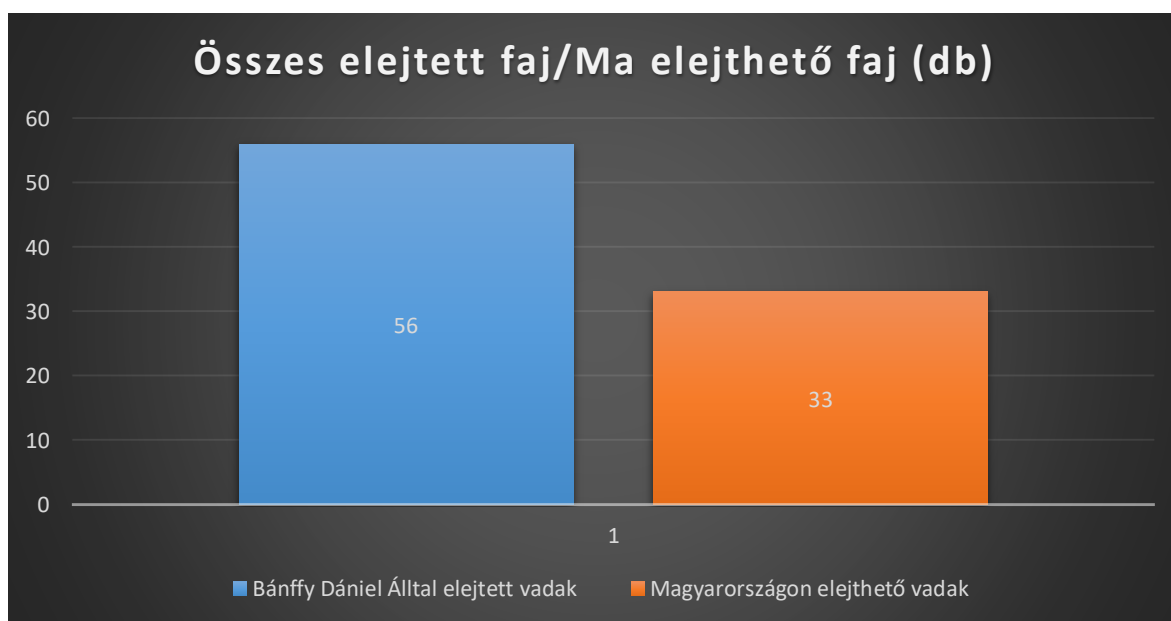

14. ábra: 1911 és 1940 között Bánffy Dániel által terítékre hozott madarak egy évre vonatkoztatott átlagos számadatai.

4.2. Élete során elejtett összes dokumentált, terítékre hozott vad fajszáma

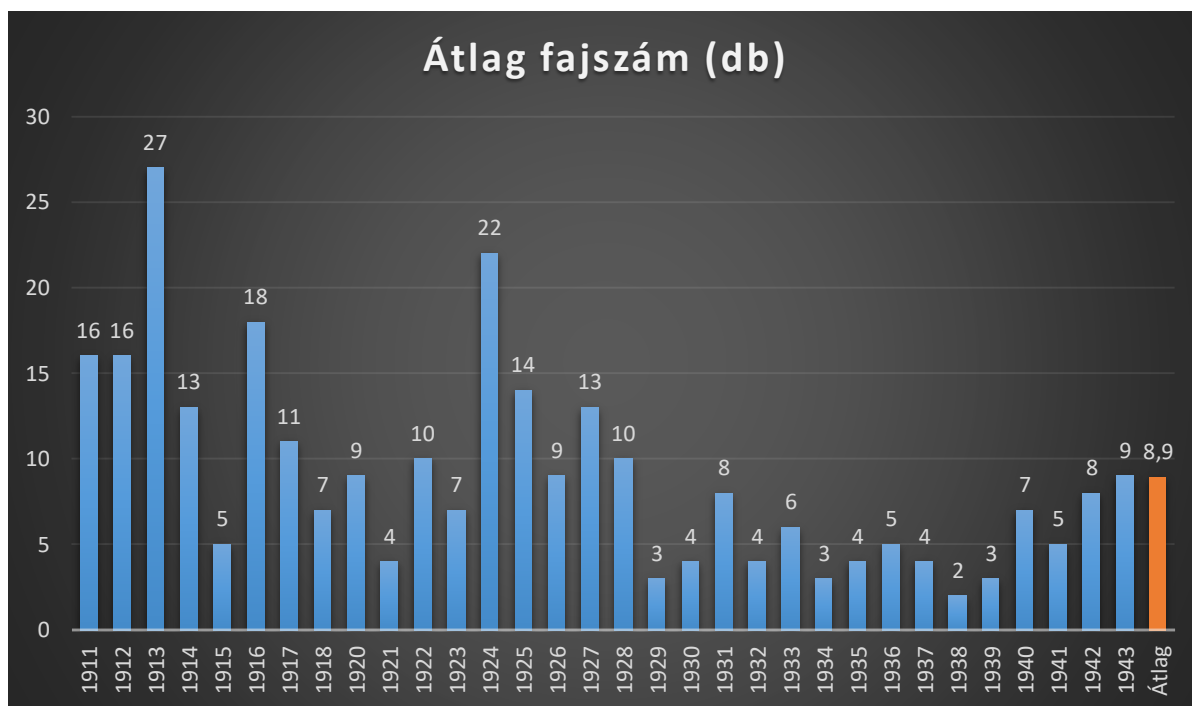
4.2.1. Fajszám összesen (1911-1943)

A fajszámot vizsgálva szembetűnő, hogy a XX. század első felében a vadászható fajok köre tágabban értelmezett volt. Napjainkban Magyarországon a vadászható fajok száma 33 (79/2004 FVM rendelet). Ez megközelítőleg a fele a Losonczi báró Bánffy Dániel által ejtett (feljegyzett) fajszámnak (15. ábra). Érdeemes figyelembe venni annak tényét is, hogy a feljegyzésekben több esetben fajcsoportok (pl. vadliba, vadruca) jelennek meg, amelyek több fajt is magukba foglalhatnak. Ez alapján a korabeli fajszámot vélhetően nem túlzó a mai érték duplájának tekinteni.

15. ábra: Bánffy Dániel összes dokumentált emlős és madár elejtése élete során.

Bánffy Dániel évente átlagosan 8,9 (szórás: 5,9) fajt hozott terítékre (16. ábra). A szórás tükrözi, hogy egyes években többszörösét ejtette el más évekhez képest. Bizonyos években 2-3 más időszakban 22-27 fajt is terítékre hozott.

16. ábra: Évenkénti terítékre hozott vadfajok átlagos számának alakulása.

4.3. Mezőhegyesi vadászatok eredményeinek összehasonlítása a Békési Vadgazdálkodási tájegység mezei nyúl és fácán hasznosítási adataival

Három év leforgása alatt Mezőhegyesen és környékén levezényelt 12 vadászati nap teríték adatai a mezei nyúl viszonylatában 6248 egyedet jelentenek (1. táblázat). Ez a 103-as Békési vadgazdálkodási tájegység 2023 egész éves mezei nyúl lelövését (3881 egyed) jócskán meghaladja, de a teljes hasznosítási számtól (9292 egyed) sem marad le sokkal (Csányi et al. 2024). A naplóban jegyzett adatokat évenként összevetve a tájegység nyúlhasznosítás adatával az arányokat tekintve jelentős volumenekről beszélhetünk. Az 1942-es teríték a 31%-a, az 1943-as a 21%-a, az 1944-es pedig a 15%-a a vizsgált mennyiségnek.

Az 1942 és 44 között tizenkét nap alatt lőtt fácánok száma 7824 (1. táblázat), amely nagyjából 25,7%-a, a Békési vadgazdálkodási tájegység 2023-as évi hasznosításának (30495 egyed) (Csányi et al. 2024). Az évenkénti arányok a következők szerint alakulnak. Az 1942-es teríték a 19%-a, az 1943-as a 7%-a, az 1944-es pedig a 0,2%-a a tájegységi mennyiségnek.

A terítékre hozott mezei nyúl és fácán mennyisége láthatóan nem törpül el a Békési vadgazdálkodási tájegység éves teríték és hasznosítási adatai mellett, ha számításba vesszük a tájegység méretét, akkor ez hatványozottan igaz. Emellett a korszak jegyzett terítékadataival nagyságrendileg egyező értéket mutatnak Bánffy Dániel összeírásai (Lakatos et al., 1980).

Megfigyelhető az is, hogy a három év adatsorai csökkenő tendenciát írnak le, amely feltételezhetően a II. Világháború negatív gazdasági hatásaival áll összefüggésben. Ezt a feltételezést erősíti, hogy a két apróvad faj terítéke jelentősen eltérő ütemben csökkent. Az 1944-es fácán teríték kevesebb, mint 1%-a az 1942-es adatnak, míg a mezei nyúl esetében ez az arány 48%. Az adatokat a vadászatok számával (nap) korrigálva a mezei nyúl esetében növekedés (1942: 414,6 vad/nap, 1944: 1400,0 vad/nap), a fácán esetében csökkenés (1942: 811,6 vad/nap, 1944: 50,0 vad/nap) figyelhető meg. A vadászlétszámot figyelembe véve a mezei nyúl teríték szintén növekedett (1942: 24,4 vad/vadász, 1944: 66,7 vad/vadász), míg a fácán teríték csökkenést mutat (1942: 47,7 vad/vadász, 1944: 2,4 vad/vadász). Ennek magyarázata feltételezhetően a vadtenyésztésben keresendő (Lakatos et al., 1980; Ákoshegyi, 2005). A mezőhegyesi vadászatokon a fácán jelentős része nevelt (mesterséges) állományból származhatott, míg a mezei nyúl a tenyésztéssel nem volt érintett. A háború negatív gazdasági hatásai az erőforrásigényes fácánnevelés eredményességében, volumeneiben szembetűnően megmutatkozhattak (Lakatos et al., 1980; Ákoshegyi, 2005).

Év	1942	1943	1944	Összesen / db
Település	Mezőhegyes			
Nap/év	7	4	1	12
Mezei nyúl	2902	1946	1400	6248
Fácán	5681	2093	50	7824
Puskás/év	119	61	21	201

1. táblázat: 1942-44-ig tizenkét napnyi társas vadászat teríték adatai.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Az arisztokrata vadászatok a mai magyar vadászati kultúra bölcsőjének is nevezhetjük. Ezek megismerésével és kutatásával kerülhetünk közelebb őseink és ezáltal a saját vadász hagyományaink és szokásaink megismeréséhez.

Vizsgálatom során feldolgoztam Losonczi báró Bánffy Dániel kézzel írt vadászatairól és vadászati statisztikáiról vezetett naplóját. Ehhez szükséges volt a régi írást digitális formába átvinnem, hogy az a vizsgálat lebonyolítására alkalmas formába kerüljön. A naplóban található évenkénti bontásban feljegyzett teríték adatokat, egész élete során elejtett összes vad statisztikát, évenkénti bontásban leírt mérgezéseket, díj nyilvántartást, puska statisztikát, valamint társas vadászatainak eredményét és kapcsolódó feljegyzéseit sikerült kezelhető formában megőrkítenem. Az összesített adatok alapján készítettem el a további táblázatokat és diagramokat.

Hipotézisem szerint a Bánffy Dániel által jegyzett terítékadatok fajszáma magasabb, mint a jelenkori vadászható fajok mennyisége. Napjainkban Magyarországon a vadászható fajok száma 33 (79/2004 FVM rendelet). Ez megközelítőleg a fele a Bánffy Dániel által ejtett (feljegyzett) 57 fajnak (13. ábra). Érdemes figyelembe venni annak tényét is, hogy a feljegyzésekben több esetben fajcsoportok (pl. vadliba, vadruca) jelennek meg, amelyek több fajt is magukba foglalhatnak. Ez alapján a korabeli fajszámot vélhetően nem túlzó a mai érték duplájának tekinteni.

A Bükk vadgazdálkodási tájegység 1 főre lebontott 2023. évi teríték adataihoz viszonyítva az elejtési adatok hullámzó tendenciát mutatnak (9. és 10. ábra), azonban azt is láthatjuk, hogy a viszonyított Bükk vadgazdálkodási tájegység lebontott adatainak sokszorosát hozta terítékre az apróvad tekintetében (10. ábra).

A vizsgált időszak alatt elejtett tizennégy emlősfaj közül a mai Magyar vadászati viszonyok között a medve, a zerge, a vadmacska, a mókus és a menyét nem vadászható (11. ábra). A 39 madárfaj, közül néhány faj kivételével a többség nem vadászható (12. ábra). Ez is mutatja mennyire más viszonyok között folytatták a vaddal való gazdálkodást elődeink.

Egy évre lebontott átlag teríték adatait vizsgálva láthatjuk, hogy az emlős fajoknál a második és a harmadik helyen a kutya és a macska áll, amelyből feltételezhetjük, hogy ezek a fajok már akkoriban is jelentős mennyiségben fordultak elő a vadászterületeken. A madarak adatait vizsgálva láthatjuk, hogy az első két helyen a varjú és a ma is vadászható szarka áll. Ezek tekintetében a varjúfélék vadászata és talán nem túlzás azt mondani, hogy gyérítése, akkoriban

is jelentős tevékenység volt.

Három év leforgása alatt Mezőhegyesen és környékén levezényelt 12 vadászati nap teríték adatai nem törpülnek el a Békési vadgazdálkodási tájegység éves teríték és hasznosítási adatai mellett, ha számításba vesszük a tájegység méretét, akkor ez hatványozottan igaz.

Ezen adatok ismeretében kijelenthetjük, hogy elődeink korlátozások és tilalmak nélkül is tudtak megfigyeléseikre és a józan eszükre támaszkodva tudatos gazdái lenni a vadnak, vagyis vadgazdálkodni.

6. IRODALOMJEGYZÉK

79/2004. (V. 4.) FVM rendelet a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény végrehajtásának szabályairól

Ákoshegyi I. (2005): Zárttéri apróvad-tenyésztés. Egyetemi jegyzet. Szent István Egyetem, Vadvilág Megőrzési Intézet, Gödöllő

Csányi S., Márton M., Bóti Sz., Schally G. (2024): A 2023/2024. vadászati év vadgazdálkodási eredményei valamint a 2024. tavaszi vadállomány becslési adatok és vadgazdálkodási tervek. Vadgazdálkodási tájegységi összesítések. Országos Vadgazdálkodási Adattár, Gödöllő, 347 p.

Farkas P., Kusza Sz., Majzinger I. (2017): A predátor fajok jelentősége a mezei nyúl (*Lepus europaeus* Pallas, 1778) állományok alakulásában – Szakirodalmi áttekintés. 1Debreceni Egyetem Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar, Állattudományi, Biotechnológiai és Természetvédelmi Intézet, Debrecen; 2Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar, Állattudományi és Vadgazdálkodási Intézet, Hódmezővásárhely. gödöllő. 17–19.

Farkas, P., Kusza, S., & Majzinger, I. (2017). The importance of predator species in the population dynamics of the Brown hares (*Lepus europaeus*, Pallas 1778) – Literature review. *Acta Agraria Debreceniensis*, 73, 43-49. <https://doi.org/10.34101/actaagrar/73/1625>

Kászoni Zoltán (2005). *Vad És Vadászatok Erdélyországban: Eleven örökség.* Budapest, Agroinform Kiadó És Nyomda Kft. 34-35, 54, 128

Kotlár Károly (1987): A magyar vadászat történetének rövid összefoglalása. Erdészettörténeti Közlemények, 15. sz. 112-123.

Lakatos E., Benkő Gy., Beregszászi Gy., Fodor T. (1980): Vadászat Magyarországon. Idegenforgalmi Propaganda és Kiadó Vállalat, Budapest.

Murádin, János Kristóf. 2020. „Báró Bánffy Dániel, Az Erdélyi Párt földművelésügyi

Minisztere a Magyar kormányban 1940 és 1944 között: BARON DÁNIEL BÁNFFY, THE TRANSYLVANIAN PARTY'S MINISTER OF AGRICULTURE IN THE HUNGARIAN GOVERNMENTS BETWEEN 1940 AND 1944". *Közép-Európai Közlemények* 13 (1-2):243-55. <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekkek/article/view/33553>.

Németh B., Sánta Á., Soós P. (2021): *VADÁSZAT ÉS VADÁSZ FEGYVEREK MAGYARORSZÁGON* Budapest: Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár.

Oroszi, S., 2004. Az erdélyi közösségi erdők története. [e-könyv] Budapest: Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztály. Elérhető: https://epa.oszk.hu/02400/02451/00081/pdf/EPA02451_Erdeszettorteneti_Kozlomenyek_66_2004.pdf [Hozzáférés dátuma: 2024.10.01.]

Pál-Fám F., Szász B., Benedek L. (2018e): Adatok a Görgényi-havasok nagygombáinak ismeretéhez 2. Contribution to the knowledge of macrofungi of Gurghiului Mts., Székelyland, Transylvania 2. *Moeszia* 9-10: 83.

Pintér D. István (1999) Erdélyi Nimród, 1999 június-július (1. évfolyam, 3. Szám) https://adt.arcanum.com/hu/view/ErdelyiNimrod_1999/?query=kelemen-havas+vad%C3%A1szat (Accessed: 24 October 2024). 79. oldal

Stephen Miles (2013) 'ROYAL AND ARISTOCRATIC LANDSCAPES OF PLEASURE', in C. Gerrard and Gutierrez, A. (eds) *Oxford Handbook of Medieval Archaeology*. Oxford University Press

7. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönettel tartozom Dr. Márton Mihálynak és Dr. Németh Balázsnak, akik szakmailag segítették munkámat hozzáértő javaslatokkal és ötletekkel.

Külön hálával tartozom Bánffy Miklósnak, hogy rendelkezésemre bocsájtotta édesapja naplóját, mely dolgozatom alapját képezte. Mindemmel szeretném megköszönni neki, hogy megosztotta velem a naplóhoz kapcsolódó emlékeit, történeteit és kérdéseimre készségesen válaszolt.

Végezetül szeretnék köszönetet mondani mindazon rokonoknak és ismerősöknek, akik erdélyi adatgyűjtésem és a témával való megismerkedésem során anyagokkal, történetekkel, képekkel és más segítséggel támogatták dolgozatom megírását.